Komisja Nadzoru Finansowego

Rekomendacja T

dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych

Warszawa, luty 2013 r.

Niniejszy dokument wydany jest na podstawie art. 137 pkt 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tj. Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.) i stanowi zbiór zasad dotyczących dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. Bank dostosowując swoją działalność do niniejszej Rekomendacji uwzględnia przepisy prawa, w szczególności ustawy z dnia 11 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 126, poz. 715 z późn. zm.).

Rekomendacja T odnosi się do wszystkich banków objętych przepisami prawa polskiego. W odniesieniu do niektórych banków, ze względu na ich specyfikę, skalę działalności oraz możliwość generowania ryzyka systemowego, Rekomendacja wprowadza dodatkowe wymogi. Przypadki te dotyczą banków, dla których udział portfela detalicznych ekspozycji kredytowych przekracza 2% wartości detalicznych ekspozycji kredytowych dla całego sektora bankowego w Polsce[1]. Na potrzeby niniejszej Rekomendacji banki te zostały określone jako banki istotnie zaangażowane. Bank powinien raz do roku określać poziom udziału w całym sektorze bankowym, na podstawie publikowanych przez KNF danych dla całego sektora bankowego według stanu na koniec roku[2].

Podstawowym celem Rekomendacji T jest określenie dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych w bankach. Rekomendacja T powinna być pomocna w wypracowaniu perspektywicznego podejścia oraz wymogów stabilności i ostrożności przejawiających się między innymi uwzględnianiem w polityce kredytowej długoterminowej perspektywy zarządzania ryzykiem, wrażliwości na zmiany warunków otoczenia oraz oddziaływania na poziom ryzyka kredytowego. W szczególności banki powinny zachować niezbędny obiektywizm i konserwatyzm w zakresie parametrów przyjmowanych do oceny zdolności kredytowej, rozumianej w ujęciu zarówno ilościowym, jak i jakościowym. Szczególnie istotna przy tym jest świadomość akceptacji poziomu ryzyka określonego na podstawie zgromadzonej wiedzy na temat klientów w wyniku oceny zdolności kredytowej oraz monitoringu i kontroli ryzyka (w ujęciu ilościowym, i jakościowym).

Prawidłowa identyfikacja i pomiar ryzyka oraz określenie poziomu akceptowalnego ryzyka są niezbędnym minimum prawidłowego zarządzania ryzykiem kredytowym w banku. Banki ustalając parametry przyjmowane do oceny zdolności kredytowej, powinny zadbać o ich obiektywny charakter wykazując zasadność przyjęcia ich na danym poziomie poprzez odniesienie do potwierdzonych w analizach i badaniach wielkości. W tym zakresie istotne jest zachowanie niezbędnej niezależności analiz.

Podkreślenia wymaga konieczność zapewnienia wiarygodnych informacji na potrzeby procesu kredytowego jako składowych wpływających bezpośrednio na jego jakość. Zachowanie wiarygodności oceny powinno wynikać z możliwości pozyskania przez bank obiektywnych danych, w tym ze źródeł zewnętrznych, pozwalających na weryfikację deklaracji i oświadczeń składanych przez kredytobiorcę.

Z punktu widzenia prawidłowości procesu zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych niezwykle istotne jest korzystanie przez banki z informacji pochodzących z zewnętrznych baz danych, w tym w szczególności międzybankowych baz danych budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia

[1] Dyrektywa CRD podaje kryteria systemowości, w związku z definicją systemowo ważnych oddziałów instytucji kredytowych. Jednym z kryteriów jest 2% udział oddziału w depozytach sektora bankowego kraju goszczącego.

[2] Dane są publikowane przez KNF w terminie do 15 lutego kolejnego roku.

1997 r. - Prawo bankowe, które gromadzą, przetwarzają i udostępniają informacje m.in. w zakresie poziomu oraz historii spłat zobowiązań kredytowych klientów detalicznych. Banki powinny aktywnie włączyć się w system międzybankowej wymiany informacji, przekazując kompletne i aktualne dane na temat zobowiązań kredytowych klientów.

Z uwagi na konieczność zapewnienia jak najszerszej wymiany informacji, w przypadku sprzedaży wierzytelności banki nie powinny usuwać wpisów w bankowych bazach danych, ale powinny zmieniać status wierzytelności na wygasłą w relacji bank – klient. Zapewni to w przypadku informacji negatywnych 5 letni okres przetwarzania danych a w przypadku informacji pozytywnych bezterminowe przetwarzanie danych, o ile klient nie cofnął zgody.

Banki powinny, o ile jest to uzasadnione, korzystać w procesie oceny zdolności kredytowej z wystandaryzowanych zbiorów danych prowadzonych przez biura informacji gospodarczej, o których mowa w ustawie z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (Dz. U. Nr 81, poz. 530, Nr 182, poz. 1228 i Nr 217, poz. 1427).

Rekomendacje odnoszą się do następujących obszarów:

1. Zarząd i rada nadzorcza
2. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych
3. Narzędzia wspierające proces zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych
4. Przeciwdziałanie/ograniczanie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych
5. Monitorowanie i raportowanie w zakresie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych
6. Kontrola wewnętrzna
7. Relacje z klientami

Rekomendacje stanowią ramy dla poprawnego zarządzania oraz oceny ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych. Są zbiorem dobrych praktyk w obszarze procedur wewnętrznych, które pośrednio i bezpośrednio powinny odzwierciedlać rekomendacje we wszystkich procesach związanych z tego rodzaju ekspozycjami kredytowymi.

Na potrzeby niniejszej Rekomendacji zastosowano pojęcie detalicznych ekspozycji kredytowych rozumianych jako należności kredytowe od osób fizycznych udzielone na cele niezwiązane z działalnością gospodarczą i rolniczą, z wyłączeniem należności zabezpieczonych hipotecznie, które w całości zostały objęte Rekomendacją S, ekspozycji zabezpieczonych kaucją złożoną przez klienta w banku, kredytów i pożyczek udzielanych na zakup papierów wartościowych z uwagi na specyficzny charakter tego produktu, mającego cechy kredytu inwestycyjnego oraz ekspozycji w przypadku których źródłem spłaty są przychody z tytułu zbycia papierów wartościowych. Ponadto, do zarządzania ryzykiem ekspozycji kredytowych finansujących nieruchomości nie stosuje się postanowień Rekomendacji S, o ile nie są one zabezpieczone hipotecznie.

Rekomendacja T przewiduje, iż proces kredytowania detalicznego będzie wynikał z polityki opracowanej przez bank i zatwierdzonej przez zarząd banku, a cały proces będzie podlegał nadzorowi ze strony rady nadzorczej banku.

W przypadku zrzeszonych banków spółdzielczych oczekiwaniem nadzoru jest, aby postanowienia dotyczące polityki były opracowywane przy wsparciu banków zrzeszających, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki i profilu ryzyka każdego zrzeszonego banku oraz zasady proporcjonalności. Skala działalności decydować powinna o zakresie i stopniu

zaawansowania przyjmowanych procedur. Proces tworzenia regulacji wewnętrznych w zrzeszonych bankach spółdzielczych, pomimo aktywnej roli banku zrzeszającego nie może jednak stać w sprzeczności ze zdefiniowanym w poszczególnych rekomendacjach zakresem obowiązków i odpowiedzialnością statutowych organów zrzeszonych banków spółdzielczych.

Banki zrzeszające powinny wspierać zrzeszone banki spółdzielcze także w zakresie opracowania narzędzi analitycznych na potrzeby pomiaru poziomu ryzyka związanego z detalicznymi ekspozycjami kredytowymi, jak również opracowania i przeprowadzania testów warunków skrajnych.

Należy zaznaczyć, że polityka i procedury powinny być adekwatne do skali prowadzonej działalności, stopnia złożoności struktury i terenu działania banku. Im są one większe, tym większe powinny być wymagania dotyczące przyjętych rozwiązań. Banki spółdzielcze o znacznej wielkości, w tym zwłaszcza banki o funduszach własnych przekraczających równowartość 5 mln euro (przeliczoną według średniego kursu wynikającego z tabeli kursów ogłaszanej przez Narodowy Bank Polski, obowiązującego na koniec roku poprzedzającego rok osiągnięcia określonego poziomu funduszy własnych), powinny posiadać procedury w pełni uwzględniające wymagania zawarte w rekomendacjach.

Postanowienia rekomendacji dotyczące systemu kontroli wewnętrznej stosuje się odpowiednio w stosunku do banków spółdzielczych, w których zgodnie z art. 10 ustawy - Prawo bankowe kontrola wewnętrzna wykonywana jest przez bank zrzeszający. Rekomendacja T odnosi się do wszystkich ekspozycji detalicznych. Z uwagi na zasadę proporcjonalności, niektóre postanowienia rekomendacji T odnoszą się szczegółowo do wybranych grup ekspozycji.

Rekomendacja 7 wskazuje produkty kredytowe, w przypadku których bank może zastosować uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej.

Dla kredytów i pożyczek wymienionych w Rekomendacji 7, bank może stosować zasady oceny zdolności kredytowej uproszczone, m. in. w zakresie ustalania dochodów i wydatków w porównaniu z zasadami oceny zdolności kredytowej, o których mowa w Rekomendacji 6. Stosowanie zasad określonych w Rekomendacji 7 nie jest obligatoryjne, jednak nie może być interpretowane rozszerzająco. Zatem, w przypadku stosowania uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej, należy uwzględnić te zasady wymienione w Rekomendacji 6, które nie zostały odmiennie uregulowane postanowieniami Rekomendacji 7.

Kwota przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw jest wskazana, jako niezawierające sztywnego poziomu kwotowego, ustalane niezależnie narzędzie referencyjne ogłaszane przez Główny Urząd Statystyczny.

Rekomendacja T przewiduje możliwość podejmowania decyzji kredytowej na podstawie uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej, przy wykorzystaniu modeli scoringowych (oceny scoringowe), oświadczenia klienta o wysokości osiąganych dochodów oraz analizy historii kredytowej klienta w oparciu o informacje z własnych i zewnętrznych baz danych.

Określone w Rekomendacji 7 maksymalne kwoty kredytów i pożyczek, dla których bank może stosować uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej znajdują swoje uzasadnienie m.in. w analizach danych statystycznych na temat jakości portfela kredytów i pożyczek gotówkowych i ratalnych w zależności od kwoty zaciągniętego zobowiązania.

Z punktu widzenia zarządzania ryzykiem kredytowym niezwykle istotne jest prawidłowe i ostrożne szacowanie akceptowalnego poziomu wskaźnika DtI (*ang.: debt-to-income*, dług do dochodów), który jest miarą pozwalającą określić, jaką część dochodu kredytobiorca jest w stanie przeznaczyć na spłatę zadłużenia. W zakresie wskaźnika DtI Rekomendacja T

proponuje, aby banki indywidualnie określały akceptowalną wartość tego parametru, adekwatną do specyfiki prowadzonej działalności oraz akceptowanego przez bank poziomu ryzyka (uwzględniającego również uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej). Akceptowalna wartość DtI powinna być określona w zatwierdzonej przez radę nadzorczą banku strategii zarządzania ryzykiem.

Postanowienia Rekomendacji T, które mają na celu wyeliminowanie nadmiernego ryzyka, wprowadzają ograniczenia działalności kredytowej banków. Wynikająca stąd ich słabsza pozycja konkurencyjna wobec działających na polskim rynku podmiotów podlegających jurysdykcji państw obcych, musiałaby nieuchronnie prowadzić do wzrostu ryzyka systemowego. Dlatego, kierując się zasadą dobra ogólnego, a także w celu ograniczenia ryzyka systemowego, Komisja Nadzoru Finansowego oczekuje, że oddziały instytucji kredytowych w Polsce będą w odpowiednim zakresie przestrzegać postanowień Rekomendacji T, w szczególności rekomendacji 1, 6, 7, 8, 9, 10 oraz 19.

KNF oczekuje, że Rekomendacja T dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, stanowiąca załącznik do uchwały Nr 59/2013 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 26 lutego 2013 r. (Dz. Urz. KNF poz. ……) zostanie wprowadzona nie później niż do dnia 31 lipca 2013 r.

Słowniczek pojęć

1. **Ekspozycja kredytowa** – należność banku z tytułu kredytu, pożyczki, limitu zadłużenia (w tym z tytułu karty kredytowej i obciążeniowej), nabytej wierzytelności, czeku, weksla, zrealizowanej gwarancji, innej wierzytelności o podobnym charakterze oraz udzielone zobowiązanie pozabilansowe.
2. **Detaliczna ekspozycja kredytowa** – ekspozycja kredytowa wobec osoby fizycznej, udzielona na cele niezwiązane z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem gospodarstwa rolnego, z wyłączeniem ekspozycji kredytowej zabezpieczonej hipotecznie, ekspozycji zabezpieczonej kaucją złożoną przez klienta w banku, ekspozycji kredytowej powstałej w wyniku udzielenia kredytu na zakup papierów wartościowych oraz ekspozycji w przypadku której źródłem spłaty są przychody z tytułu zbycia papierów wartościowych.
3. **Walutowa ekspozycja kredytowa** – detaliczna ekspozycja kredytowa wyrażona w walucie lub indeksowana do waluty innej niż ta, w której klient uzyskuje dochody.
4. **Banki istotnie zaangażowane** – banki, w których udział portfela detalicznych ekspozycji kredytowych przekracza 2% wartości detalicznych ekspozycji kredytowych dla całego sektora bankowego. Bank określa ten udział według ogłaszanych przez KNF danych na koniec roku.
5. **Zobowiązanie kredytowe** – zobowiązanie klienta wobec banku z tytułu detalicznej ekspozycji kredytowej.
6. **Kredyt i pożyczka ratalna** – detaliczne ekspozycje kredytowe, spłacane w ratach, udzielone na zakup trwałych dóbr konsumpcyjnych, z wyłączeniem pojazdów silnikowych (zgodnie z definicją zawartą art. 2 pkt. 32 ustawy Prawo o ruchu drogowym).
7. **Współpraca z bankiem** – systematyczne wpływy na rachunek bankowy klienta detalicznego prowadzony w danym banku lub posiadanie przez klienta detalicznego w danym banku produktu o charakterze kredytowym, terminowo spłacanego przez ostatnie 6 miesięcy albo posiadanie przez klienta detalicznego w danym banku produktu o charakterze kredytowym, terminowo spłacanego przez ostatnie 6 miesięcy, zakończonego nie wcześniej niż w okresie ostatnich 6 miesięcy.
8. **Zdolność kredytowa** – zdolność do spłaty zobowiązania kredytowego wraz z odsetkami w terminach określonych umową.
9. DtI (*ang. debt to income*) – wskaźnik charakteryzujący poziom relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe do dochodu klienta.
10. **Apetyt na ryzyko** – wyrażony w postaci wskaźników ilościowych, wyznaczony przez bank maksymalny, dopuszczalny poziom ekspozycji na ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych.
11. **Baza danych** – wystandaryzowane wewnętrzne oraz zewnętrzne zbiory danych prowadzone dla celów oceny ryzyka kredytowego przez bank oraz instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.).
12. **Baza danych gospodarczych** – wystandaryzowane zbiory danych prowadzone przez biura informacji gospodarczej, o których mowa w ustawie z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (Dz. U. Nr 81, poz. 530, Nr 182, poz. 1228 i Nr 217, poz. 1427).

13. **Klient detaliczny** – osoba fizyczna ubiegająca się w banku o detaliczną ekspozycję kredytową lub posiadająca w banku detaliczną ekspozycję kredytową.
14. **Gospodarstwo domowe** – osoby spokrewnione lub niespokrewnione, wspólnie zamieszkujące i utrzymujące się. Osoby samotne, utrzymujące się samodzielnie, to jednoosobowe gospodarstwa domowe.
15. **Model** – statystyczne narzędzie wspierające ocenę zdolności kredytowej.
16. **Model scoringowy** - model różnicujący klientów w zależności od poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania
17. **Monitoring (modelu)** – weryfikacja skuteczności działania modelu dokonywana przez komórkę banku odpowiedzialną za funkcjonowanie modelu, zwykle w oparciu o miary statystyczne.
18. **Walidacja** – ocena skuteczności działania modelu dokonywana przez komórkę banku niezwiązaną z procesem budowy modelu, zwykle w sposób bardziej kompleksowy niż w ramach monitoringu (np. z uwzględnieniem, poza miarami statystycznymi, oceny jakościowej).
19. **Spread walutowy** - różnica pomiędzy kursem kupna waluty, a kursem jej sprzedaży.

Spis rekomendacji

I. Zarząd i rada nadzorcza

Rekomendacja 1
Zarząd banku jest odpowiedzialny za zatwierdzenie i wprowadzenie sporządzonej w formie pisemnej polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. Polityka w tym zakresie powinna wynikać z zatwierdzonej przez radę nadzorczą strategii zarządzania ryzykiem, w szczególności odzwierciedlać określone w strategii i zaakceptowane przez radę nadzorczą banku: apetyt na ryzyko oraz maksymalny poziom wskaźnika DtI.

Rekomendacja 2
Zarząd banku powinien wyznaczyć osoby odpowiedzialne za wprowadzenie i realizację polityki banku w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Rekomendacja 3
Zarząd banku powinien co najmniej raz na pół roku dokonywać oceny polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych pod względem sposobu jej stosowania oraz konieczności wprowadzenia niezbędnych zmian. Zarząd banku powinien poinformować radę nadzorczą o wynikach dokonanej oceny.

Rekomendacja 4
Rada nadzorcza, w ramach wypełniania swoich funkcji i odpowiedzialności za system zarządzania ryzykiem w banku, powinna nadzorować realizację polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Rekomendacja 5
Struktura organizacyjna banku, z zachowaniem zasady proporcjonalności oraz z uwzględnieniem skali działalności i profilu ryzyka, powinna zapewniać rozdzielenie funkcji:
a) sprzedaży,
b) akceptacji ryzyka,
c) monitorowania i kontroli ryzyka
detalicznych ekspozycji kredytowych.

II. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 6
Przed podjęciem przez bank decyzji o zaangażowaniu się w detaliczną ekspozycję kredytową konieczne jest zbadanie zdolności kredytowej klienta pod względem ilościowym i jakościowym. W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych posiadanie zdolności kredytowej powinno być podstawowym czynnikiem determinującym możliwość zaciągnięcia przez klienta detalicznego zobowiązania kredytowego w banku.

Rekomendacja 7
W przypadku udzielanych klientom detalicznym:

a) kredytów i pożyczek ratalnych, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza wartości czterokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,
b) kredytów i pożyczek
- *dla klientów o współpracy z bankiem trwającej od co najmniej sześciu miesięcy, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza sześciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,*
- *dla klientów o współpracy z bankiem trwającej od co najmniej dwunastu miesięcy, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza dwunastokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,*
- *dla pozostałych klientów, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw*

bank może zastosować uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej.

Rekomendacja 8
O stosowaniu zasad uproszczonych bank powinien poinformować KNF.

Rekomendacja 9
Zarząd banku ustala poziom wskaźnika DtI odnoszący się do maksymalnego poziomu relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe (z których klient detaliczny nie może się wycofać tj. wynikających m.in. z przepisów prawa lub mających charakter trwały i nieodwołalny) do dochodów klientów detalicznych. Poziom wskaźnika DtI powinien być określony w zatwierdzonej przez radę nadzorczą banku strategii zarządzania ryzykiem.

Rekomendacja 10
W ramach procesu oceny zdolności kredytowej klienta detalicznego konieczne jest każdorazowe korzystanie przez banki z zewnętrznych baz danych, w tym w szczególności międzybankowych baz danych budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.). Banki powinny, gdy to jest uzasadnione, korzystać z danych dostępnych w bazach danych gospodarczych.

III. Narzędzia wspierające proces zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 11
Bank powinien posiadać wewnętrzne systemy informacyjne, bazy danych oraz narzędzia analityczne wspierające pomiar poziomu ryzyka związanego z detalicznymi ekspozycjami kredytowymi.

Rekomendacja 12

Bank powinien określić zakres stosowania, sposób wykorzystania oraz interpretowania wyników uzyskanych przy pomocy modeli. W celu zapewnienia wiarygodnych, skutecznych modeli, bank regularnie weryfikuje ich wykorzystanie i skuteczność.

IV. Przeciwdziałanie / ograniczanie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 13
Bank powinien posiadać, zatwierdzone przez zarząd wewnętrzne limity ograniczające ryzyko kredytowe odnoszące się do całego portfela, oraz poszczególnych rodzajów detalicznych ekspozycji kredytowych. Limity te powinny odzwierciedlać skalę działalności banku, zróżnicowanie ekspozycji kredytowych i przyjętych zabezpieczeń oraz poziom apetytu na ryzyko.

Rekomendacja 14
Bank przeprowadza testy warunków skrajnych badające wpływ czynników z otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego banku na ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych.

Rekomendacja 15
Jednym ze sposobów ograniczania ryzyka z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych jest przyjmowanie przez bank zabezpieczenia. Banki powinny w procedurach wewnętrznych określać maksymalną wartość ekspozycji, dla której nie jest wymagane stosowanie zabezpieczenia. Limit ten powinien być zatwierdzony przez zarząd banku z uwzględnieniem poziomu apetytu na ryzyko.

V. Monitorowanie i raportowanie w zakresie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 16
Bank powinien posiadać systemy monitorowania detalicznych ekspozycji kredytowych, ze szczególnym uwzględnieniem procedur zapewniających spełnienie wymogów regulacji, zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych. Zapewnienie stałej, bieżącej kontroli detalicznych ekspozycji kredytowych powinno umożliwić pozyskiwanie w szybki sposób informacji zarządczej i szybką reakcję banku na zaistniałe zagrożenia.

Rekomendacja 17
Bank powinien zapewnić skuteczny system raportowania realizacji polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych oraz poziomu ryzyka z tytułu tych ekspozycji, dostarczający informacji umożliwiających podjęcie działań zapewniających utrzymanie przyjętego poziomu apetytu na ryzyko.

VI. Kontrola wewnętrzna

Rekomendacja 18
Bank powinien posiadać efektywny system kontroli wewnętrznej obejmujący działalność banku w zakresie detalicznych ekspozycji kredytowych.

VII. Relacje z klientami

Rekomendacja 19
Bank powinien posiadać sporządzone w formie pisemnej procedury wewnętrzne określające sposób i zakres informowania każdego klienta ubiegającego się o kredyt detaliczny zgodnie z

wymogami ustawy o kredycie konsumenckim. W przypadku klienta ubiegającego się o kredyt lub pożyczkę wyrażoną w walucie lub indeksowaną do waluty innej niż ta, w jakiej osiąga dochód, bank powinien dodatkowo, w przejrzystej formie, informować klienta o związanym z tą ekspozycją ryzyku i jego konsekwencjach oraz wpływie spreadu walutowego na wielkość udostępnionego kredytu i poziom obciążenia jego spłatą.

I. Zarząd i rada nadzorcza

Rekomendacja 1

Zarząd banku jest odpowiedzialny za zatwierdzenie i wprowadzenie sporządzonej w formie pisemnej polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. Polityka w tym zakresie powinna wynikać z zatwierdzonej przez radę nadzorczą strategii zarządzania ryzykiem, w szczególności odzwierciedlać określone w strategii i zaakceptowane przez radę nadzorczą banku: apetyt na ryzyko oraz maksymalny poziom wskaźnika DtI.

1.1. Zarząd banku powinien zdefiniować kluczowe obszary polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, które będą podlegać jego bezpośredniej kontroli.

1.2. Zarząd banku powinien przypisać odpowiedzialność za realizację poszczególnych obszarów polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych poszczególnym członkom zarządu.

1.3. Zarząd banku może delegować funkcje związane z realizacją pozostałych (poza kluczowymi) obszarów polityki na wyznaczone przez siebie osoby.

1.4. Rekomenduje się, aby z uwzględnieniem specyfiki prowadzonej działalności polityka zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych obejmowała w szczególności:

a) w zakresie identyfikacji, pomiaru i oceny ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych zasady:

- oceny zdolności kredytowej klientów detalicznych, zawierające m.in. opis procesu akceptacji wniosku kredytowego oraz opis sposobu uwzględniania w ocenie zdolności kredytowej klientów detalicznych ryzyka stopy procentowej oraz ryzyka walutowego,
- ustalania i akceptacji założeń i parametrów przyjmowanych w procesie oceny zdolności kredytowej klientów detalicznych,
- ustalania poziomu wskaźnika DtI odnoszącego się do relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe do dochodów klientów detalicznych,
- określania aktualności oraz sposobu dokumentowania informacji niezbędnej do oceny zdolności kredytowej klientów detalicznych, w tym zasady korzystania z wewnętrznych i zewnętrznych baz danych,
- wprowadzania, wykorzystywania i oceny efektywności modeli,

b) w zakresie akceptacji oraz ograniczania ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych zasady:

- uwzględniania w procesie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych ryzyka wynikającego ze specyfiki produktowej tych ekspozycji,
- określania akceptowalnego poziomu ryzyka dla poszczególnych detalicznych portfeli kredytowych,
- uwzględniania poziomu ryzyka z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych w polityce cenowej banku,

- zabezpieczania i ograniczania ryzyka z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych, w tym szczegółowe zasady ustalania i stosowania:
  - maksymalnego poziomu portfela produktowego,
  - maksymalnego poziomu pojedynczej ekspozycji (ekspozycji zabezpieczonej i niezabezpieczonej),
  - maksymalnego poziomu ekspozycji wobec klienta detalicznego,
  - maksymalnego poziomu zadłużenia z tytułu oferowanego produktu w odniesieniu do dochodów klienta detalicznego,
- przeprowadzania testów warunków skrajnych badających wpływ czynników z otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego banku, w tym w szczególności warunków makroekonomicznych, na ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych.

c) w zakresie monitorowania ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych zasady monitorowania przestrzegania limitów wewnętrznych dotyczących detalicznych ekspozycji kredytowych,

1.5. Ustalając politykę zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, zarząd banku powinien brać pod uwagę cykliczność procesów ekonomicznych oraz zmiany zachodzące w portfelu detalicznych ekspozycji kredytowych, jak również uwzględniać informacje z międzybankowych baz danych budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.). Bank powinien, gdy to jest uzasadnione, korzystać z danych dostępnych w bazach danych gospodarczych. Bank powinien dokonywać porównania jakości portfela detalicznych ekspozycji kredytowych, do których stosuje uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej z jakością portfela detalicznych ekspozycji kredytowych dla całego sektora bankowego w Polsce.

1.6. Podstawą prowadzenia działalności w obszarze związanym z detalicznymi ekspozycjami kredytowymi powinny być opracowane i wprowadzone przez bank, w formie pisemnej, procedury dotyczące zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. Procedury wewnętrzne powinny być zgodne z przepisami prawa, zdefiniowane zgodnie ze standardami wewnętrznymi oraz odpowiadać charakterowi i profilowi prowadzonej przez bank działalności. Procedury wewnętrzne powinny uwzględniać m.in. skalę, obszar działalności oraz zaawansowanie techniczne i organizacyjne banku.

1.7. Bank powinien posiadać procedury w zakresie zabezpieczania detalicznych ekspozycji kredytowych. W szczególności bank powinien określić, kiedy zabezpieczenie jest wymagane, i kryteria pozwalające na rezygnację z tego zabezpieczenia.

1.8. Bank powinien określić w procedurach wewnętrznych zasady uwzględniania w procesie oceny zdolności kredytowej klientów detalicznych przyznanych tym klientom określonych produktów kredytowych, w tym również wynikających z nich limitów.

1.9. Polityka banku dotycząca zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych powinna w szczególności określać kluczowe założenia w odniesieniu do procedur stosowanych w przypadku zagrożonych ekspozycji kredytowych oraz ekspozycji kredytowych z utratą wartości. Wewnętrzne procesy kontroli powinny umożliwiać wczesną identyfikację ekspozycji kredytowych, których jakość zaczyna się pogarszać. Odpowiedzialność za realizację tych zadań powinna spocząć na komórce organizacyjnej

banku niezależnej od komórek zajmujących się analizą kredytową i podejmowaniem decyzji o udzieleniu kredytu.

1.10. Bank powinien posiadać politykę i procedury w zakresie prewindykacji (rozumianej jako łagodny sposób na odzyskiwanie długów i mobilizowanie kredytobiorców /dłużników do regularnego i terminowego wywiązywania się z zobowiązań kredytowych), restrukturyzacji i windykacji oraz spisywania należności z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych,

1.11. Opracowane przez bank procedury powinny m.in. określać tryb i metody:

a) angażowania się banku w detaliczne ekspozycje kredytowe, w tym: zadania, obowiązki, kompetencje oraz zakres odpowiedzialności związany z procesem oceny zdolności kredytowej oraz podejmowania decyzji o zaangażowaniu się banku, stosowanego podejścia względem nietypowych ekspozycji kredytowych (np. ekspozycji, w przypadku których spłata rat zarówno odsetkowych jak i kapitałowych następuje na końcu okresu umowy - tzw. kredyty balonowe), oceny zdolności kredytowej klienta detalicznego,

b) informowania klientów o ponoszonym ryzyku, w tym ryzyku stóp procentowych i ryzyku walutowym,

c) prowadzenia monitoringu spłat, restrukturyzacji i windykacji oraz spisywania należności,

d) dokonywania zmian warunków umów kredytowych (zarówno na wniosek klienta jak i z inicjatywy banku) w zakresie wynikającym z obowiązujących przepisów

e) refinansowania detalicznych ekspozycji kredytowych wynikających z innych umów,

f) monitorowania procesu zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, ze szczególnym uwzględnieniem procedur zapewniających spełnienie wymogów określonych w przepisach prawa oraz regulacjach wewnętrznych,

g) raportowania (w tym zakres, częstotliwość, odbiorców raportów, komórki odpowiedzialne za ich sporządzenie) w obszarze procesu akceptacji, skuteczności stosowanych zasad oceny zdolności kredytowej oraz ich składowych, przestrzegania limitów, jakości portfeli kredytowych, skuteczności monitoringu i odzyskiwania należności, skuteczności zabezpieczeń, poziomu strat kredytowych,

h) wykorzystywania (w tym opis, zakres i sposób wykorzystania) systemów informatycznych stosowanych w zarządzaniu ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych,

i) przeprowadzania testów warunków skrajnych.

Pozostałe obszary, w których wymagane jest opracowanie pisemnych procedur wewnętrznych wskazane zostały w poszczególnych rekomendacjach.

1.12. Zaleca się, aby banki zaangażowane w detaliczne ekspozycje kredytowe, w ramach procesów tworzenia swoich procedur, wykorzystywały informacje z zewnętrznych, w tym międzybankowych baz danych, budowanych przez instytucje, które przepisami prawa upoważnione zostały do gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji m.in. w zakresie poziomu oraz historii spłat zobowiązań kredytowych klientów detalicznych. Informacje te mogą być wykorzystane przez banki do sporządzania analiz w zakresie pozycji banków na tle całego sektora.

1.13. W odniesieniu do detalicznych ekspozycji kredytowych o „balonowych" harmonogramach spłat (np. gdy określona część kapitału lub odsetek spłacana jest jednorazowo na koniec okresu kredytowania), dla których wnioskowana kwota zobowiązania przekracza trzykrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, procedury banku powinny dopuszczać możliwość zaangażowania się banku w takie ekspozycje kredytowe wyłącznie w odniesieniu do klientów, o co najmniej sześciomiesięcznej, udokumentowanej historii współpracy z bankiem, pod warunkiem ustanowienia zabezpieczenia. Umowa kredytowa powinna przewidywać przedkładanie przez klienta okresowej informacji o jego aktualnej sytuacji finansowej oraz możliwość zażądania przez bank dodatkowego zabezpieczenia.

1.14. Z zastrzeżeniem postanowień Rekomendacji 1.15 – 1.16, Rekomendacja 1.13 nie dotyczy detalicznych ekspozycji kredytowych finansujących zakup nowych oraz używanych, lecz nie starszych niż 5 lat od daty produkcji, pojazdów silnikowych (w rozumieniu art. 2 pkt. 32 ustawy Prawo o ruchu drogowym), o ile na rzecz banku zostanie ustanowiona przynajmniej cesja z umowy ubezpieczenia.

1.15. Bank może przyjąć inne zabezpieczenie, niż wymienione w Rekomendacji 1.14, o ile przeprowadzi analizę skuteczności takiego zabezpieczenia, jako źródła zaspokojenia się banku w przypadku niewypłacalności klienta. Dodatkowo, bank powinien przyjąć cesję z umowy ubezpieczenia.

1.16. W okresie kredytowania, pojazd silnikowy powinien być objęty ubezpieczeniem.

1.17. Przyjęty w zakresie polityki wynagrodzeń banku system motywacyjny, w przypadku pracowników zaangażowanych w proces kredytowy, powinien być powiązany z zarządzaniem ryzykiem poprzez mierniki obejmujące ocenę jakości generowanych portfeli kredytowych

Rekomendacja 2

Zarząd banku powinien wyznaczyć osoby odpowiedzialne za wprowadzenie i realizację polityki banku w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

2.1. Osoby wyznaczone przez zarząd banku powinny być odpowiedzialne za przygotowanie, wprowadzenie i prawidłowe stosowanie procedur wewnętrznych związanych z zarządzaniem ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych. Zasady działania w ramach kluczowych obszarów polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych powinny być zatwierdzone przez zarząd banku.

2.2. Do podstawowych zadań osób wyznaczonych przez zarząd banku powinno ponadto należeć:

a) zapewnienie zgodności procedur wewnętrznych z przyjętą przez zarząd polityką banku w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych,

b) określenie zakresu zadań, obowiązków i kontroli oraz odpowiedzialności poszczególnych pracowników,

c) zapewnienie okresowej, niezależnej kontroli przyjętych procedur wewnętrznych oraz sposobu ich realizacji.

2.3. Przyjęte procedury dotyczące zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych powinny być w określonym przez bank trybie i terminie przedstawione właściwym pracownikom banku. Wyznaczone przez zarząd osoby powinny zapewnić

zapoznanie się i zrozumienie przez pracowników stosowanych procedur oraz zapewnić kontrolę prawidłowości ich realizacji.

Rekomendacja 3

Zarząd banku powinien co najmniej raz na pół roku dokonywać oceny polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych pod względem sposobu jej stosowania oraz konieczności wprowadzenia niezbędnych zmian. Zarząd banku powinien poinformować radę nadzorczą o wynikach dokonanej oceny.

3.1. Ocena przyjętej polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych powinna w szczególności obejmować sprawdzanie prawidłowości realizacji polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych w prowadzonej działalności oraz badanie rzetelności składanych sprawozdań i informacji.

Rekomendacja 4

Rada nadzorcza, w ramach wypełniania swoich funkcji i odpowiedzialności za system zarządzania ryzykiem w banku, powinna nadzorować realizację polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

4.1. Rada nadzorcza powinna otrzymywać w okresach co najmniej kwartalnych raporty o poziomie ponoszonego przez bank ryzyka z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych, wykorzystaniu limitów wewnętrznych oraz jakości i skuteczności procesów kredytowych.

4.2. Rada nadzorcza powinna otrzymywać w okresach co najmniej półrocznych sprawozdania zarządu zawierające informacje o realizacji polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

Rekomendacja 5

Struktura organizacyjna banku, z zachowaniem zasady proporcjonalności oraz z uwzględnieniem skali działalności i profilu ryzyka, powinna zapewniać rozdzielenie funkcji:

a) sprzedaży,

b) akceptacji ryzyka,

c) monitorowania i kontroli ryzyka

detalicznych ekspozycji kredytowych.

5.1. Powyższy podział powinien być utrzymany na wszystkich szczeblach struktury organizacyjnej banku, z wyjątkiem zarządu na poziomie którego powinna być rozdzielona funkcja sprzedaży od funkcji akceptacji ryzyka oraz monitorowania i kontroli ryzyka.

5.2. W przypadku procesów, w których wykorzystywane są w szerokim zakresie modele (np. modele scoringowe) realizacja tego wymogu powinna być zapewniona poprzez:

a) niezależność procesów budowy i walidacji modeli od funkcji sprzedażowych i operacyjnych,

b) ograniczenie możliwości akceptacji odstępstw od wskazań modeli i przypisanie kompetencji w tym zakresie, z zachowaniem zasady rozdzielenia funkcji

związanych z działalnością operacyjną, z której wynika podejmowanie ryzyka przez bank oraz pomiarem, monitorowaniem i kontrolowaniem ryzyka (wyłączenie komórek odpowiedzialnych za pozyskanie klientów i sprzedaż produktów).

II. Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 6

Przed podjęciem przez bank decyzji o zaangażowaniu się w detaliczną ekspozycję kredytową, konieczne jest zbadanie zdolności kredytowej klienta pod względem ilościowym i jakościowym. W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych posiadanie zdolności kredytowej powinno być podstawowym czynnikiem determinującym możliwość zaciągnięcia przez klienta detalicznego zobowiązania kredytowego w banku.

6.1. Bank przeprowadza ocenę zdolności kredytowej klienta, w ramach której wyróżnia się dwa zasadnicze obszary:

a) analizę ilościową – polegającą na ustaleniu wysokości i stabilności źródeł spłaty zobowiązania kredytowego,

b) analizę jakościową – polegającą na ocenie cech klienta detalicznego, które mają istotny wpływ na skłonność klienta do spłaty zaciągniętego zobowiązania kredytowego w terminach określonych w umowie.

6.2. Elementami, które w szczególności bank powinien uwzględniać w analizie ilościowej są dochody i wydatki klienta detalicznego. Dodatkowo bank powinien brać pod uwagę, w miarę możliwości, wszystkie wydatki gospodarstwa domowego, które mogą obciążać klienta detalicznego. Bank powinien uwzględnić wydatki związane z obsługą zobowiązań kredytowych, jak również obciążenia spłatą z tytułu zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe, jeśli klient nie może zrezygnować z ich uiszczania (m.in. wynikające z przepisów prawa lub mające charakter trwały i nieodwołalny np. zasądzone alimenty, wypłacane renty).

6.3. Bank powinien uwzględniać w analizie ilościowej dochody charakteryzujące się stabilnością w całym okresie spłaty zobowiązania kredytowego. W przypadku osiągania dochodów nieregularnych ustalenie okresu kredytowania powinno uwzględniać indywidualną ocenę poziomu i stabilności osiąganych dochodów, a w niektórych przypadkach ich cykliczność.

6.4. Bank powinien uwzględniać w analizie ilościowej dochody pozostające do dyspozycji klienta detalicznego, po potrąceniu wszelkich należnych podatków, opłat, składek i innych obciążeń o podobnym charakterze.

6.5. W przypadku gdy klient detaliczny uzyskuje dochody w walucie innej niż waluta, w jakiej oferowany jest dany produkt, bank analizuje zdolność kredytową klienta detalicznego przy założeniu, że stopa procentowa dla walutowej ekspozycji kredytowej jest równa co najmniej stopie procentowej dla ekspozycji kredytowej w walucie dochodów klienta, a kapitał walutowej ekspozycji kredytowej jest obliczony z uwzględnieniem kursu walutowego z dnia przeprowadzenia analizy powiększonego o co najmniej 20%.

6.6. W ramach przeprowadzania analizy ilościowej bank powinien uzyskać wiarygodne potwierdzenie wielkości dochodów klienta detalicznego (np. poprzez analizę historii rachunków bankowych, zaświadczeń o wynagrodzeniu/dochodach, składanych deklaracji podatkowych lub innych źródeł informacji). Metody i sposoby potwierdzenia wielkości osiąganych dochodów powinny być określone w procedurach wewnętrznych

banku. W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych finansujących zakup nowych oraz używanych, lecz nie starszych niż 3 lata od daty produkcji, pojazdów silnikowych, dla których wniesiony został wkład własny nie niższy niż 50% finansowanego pojazdu, bank może przyjąć do oceny zdolności kredytowej dochody deklarowane przez klientów, jeśli dokonuje, przynajmniej na wybranej próbie klientów, weryfikacji deklarowanego poziomu dochodów oraz posiada zasady doboru takiej próby i przeprowadzania weryfikacji.

6.7. W ramach procesu oceny zdolności kredytowej bank podejmuje działania mające na celu uzyskanie wiarygodnych i kompletnych informacji na temat całkowitego zadłużenia klienta detalicznego, zarówno wobec banków, jak i innych podmiotów, niebędących bankami, a prowadzących działalność w zakresie udzielania kredytów i pożyczek. W tym celu bank powinien pozyskać od klienta detalicznego oświadczenie na temat stanu jego całkowitego zadłużenia z tytułu zaciągniętych pożyczek i kredytów. Oświadczenie to powinno zostać przekazane w formie pisemnej, przy czym w przypadku kredytów i pożyczek udzielanych za pośrednictwem elektronicznych kanałów dostępu dopuszczalna jest również postać elektroniczna.

6.8. Analizując wydatki klienta detalicznego, bank powinien uwzględniać je w kwotach odpowiadających ich rzeczywistemu poziomowi, biorąc pod uwagę np. liczbę osób pozostających na jego utrzymaniu, status mieszkaniowy i miejsce zamieszkania. Bank powinien krytycznie weryfikować deklarowany przez klientów poziom wydatków. Weryfikacja ta powinna być oparta na obiektywnych danych dotyczących kosztów utrzymania i wydatków gospodarstw domowych. W szczególności przyjmowane do oceny zdolności kredytowej wydatki, inne niż związane z obsługą zobowiązań kredytowych, nie powinny być niższe, niż wynikające z niezależnych i obiektywnych analiz w zakresie poziomu wydatków gospodarstw domowych. Bank powinien wykazać zasadność założeń przyjętych do weryfikacji poziomu wydatków klienta detalicznego.

6.9. Bank powinien ocenić ryzyko wzrostu wysokości zobowiązań kredytowych związane z udzielonymi przez klientów poręczeniami (wynikające z ich wartości), uwzględniając w analizie terminowość i okres spłaty poręczanej ekspozycji. W szczególności bank powinien uwzględniać w ocenie zdolności kredytowej potencjalne obciążenie klientów z tego tytułu w przypadku, gdy poręczana ekspozycja spłacana jest z opóźnieniami.

6.10. Analiza cech jakościowych klienta detalicznego obejmuje m.in.

a) analizę cech klienta (np. wiek, stan cywilny, liczba osób pozostających na utrzymaniu, wykształcenie, staż pracy, wykonywany zawód, zajmowane stanowisko itp.),

b) analizę historii współpracy klienta detalicznego z bankiem obejmującą oprócz elementów wymienionych w definicji współpracy z bankiem, również np. historię operacji na rachunku, terminowość spłat dotychczasowych zobowiązań, korzystanie z innych produktów banku,

c) analizę historii kredytowej klienta w oparciu o informacje dostępne w zewnętrznych, w tym międzybankowych bazach danych, budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.), a gdy to jest uzasadnione, również dane dostępne w bazach danych gospodarczych.

6.11. Podczas oceny zdolności kredytowej klienta detalicznego bank powinien zwrócić szczególną uwagę na aktualność informacji otrzymanych do przeprowadzenia takiej analizy.

Rekomendacja 7

W przypadku udzielanych klientom detalicznym:

c) kredytów i pożyczek ratalnych, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza wartości czterokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,

d) kredytów i pożyczek

- **dla klientów o współpracy z bankiem trwającej od co najmniej sześciu miesięcy, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza sześciokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,**
- **dla klientów o współpracy z bankiem trwającej od co najmniej dwunastu miesięcy, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza dwunastokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw,**
- **dla pozostałych klientów, dla których kwota kredytu lub pożyczki nie przekracza przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw**

bank może zastosować uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej.

7.1. W przypadku gdy klient posiada już zadłużenie w danym banku, górny limit wysokości zobowiązania ustalony jako wielokrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw dotyczy jedynie kwot zaciągniętych dodatkowo ponad dotychczasowe zadłużenie klienta detalicznego wobec banku, o ile dotychczasowe zadłużenie jest obsługiwane terminowo a wzrost zadłużenia nie spowoduje przekroczenia maksymalnego poziomu DtI.

7.2. Stosując zasady uproszczone bank może oceniać zdolność kredytową klienta detalicznego w oparciu o:

a) modele scoringowe,

b) oświadczenie klienta o wysokości osiąganych dochodów oraz ponoszonych wydatkach, przy czym, wysokość osiąganych dochodów można ustalić na podstawie analizy historii rachunku.

7.3. Stosując zasady uproszczone bank dokonuje analizy historii kredytowej klienta detalicznego w szczególności na podstawie informacji dostępnych w międzybankowych bazach danych budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.). Bank powinien, gdy to jest uzasadnione, korzystać z danych dostępnych w bazach danych gospodarczych.

7.4. Oświadczenie klienta detalicznego o wysokości osiąganych dochodów oraz ponoszonych wydatkach powinno zawierać co najmniej następujące elementy:

a) klauzulę, że wszystkie informacje zawarte w przedmiotowym oświadczeniu są zgodne ze stanem faktycznym,

b) upoważnienie dla banku do weryfikacji informacji zamieszczonych w oświadczeniu.

W przypadku gdy oświadczenie klienta nie zawiera ww. upoważnienia, w celu ustalenia osiąganych dochodów oraz ponoszonych wydatków, bank stosuje zasady oceny zdolności kredytowej, o których mowa w Rekomendacji 6.

Rekomendacja 8

O stosowaniu zasad uproszczonych bank powinien poinformować KNF.

8.1. Wyniki analizy wpływu stosowanych przez bank uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej klienta na jakość portfela kredytowego banku są, co najmniej z roczną częstotliwością, uwzględniane w konstrukcji modeli scoringowych.

8.2. Bank powinien porównywać jakość portfela detalicznych ekspozycji kredytowych, do których stosuje uproszczone zasady oceny zdolności kredytowej z zaakceptowanym przez zarząd i radę nadzorczą apetytem na ryzyko. W przypadku przekroczenia przyjętego apetytu na ryzyko, bank podejmuje niezwłocznie działania mające na celu ograniczenie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych do akceptowalnego poziomu.

Rekomendacja 9

Zarząd banku ustala poziom wskaźnika DtI odnoszący się do maksymalnego poziomu relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe (z których klient detaliczny nie może się wycofać tj. wynikających m.in. z przepisów prawa lub mających charakter trwały i nieodwołalny) do dochodów klientów detalicznych. Poziom wskaźnika DtI powinien być określony w zatwierdzonej przez radę nadzorczą banku strategii zarządzania ryzykiem.

9.1. Określając poziom wskaźnika DtI odnoszący się do maksymalnego poziomu relacji wydatków związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe do dochodów klientów detalicznych bank powinien uwzględniać m.in.:

a) skalę oraz rodzaj prowadzonej przez bank działalności,

b) apetyt na ryzyko,

c) jakość portfela kredytowego banku,

d) zmiany zachodzące w strukturze portfela detalicznych ekspozycji kredytowych banku,

e) rodzaj produktu,

f) grupę klientów do których skierowanych jest dany produkt,

g) ryzyko związane z ewentualnym zastosowaniem uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej,

h) długość okresu zaangażowania banku w finansowanie detalicznej ekspozycji kredytowej,

i) zmiany zachodzące w otoczeniu banku.

9.2. W przypadku gdy klient detaliczny posiada ekspozycje kredytowe w walucie innej niż waluta w jakiej uzyskuje dochody lub wnioskuje o detaliczną ekspozycję kredytową, która jest oferowana w walucie innej niż waluta w jakiej uzyskuje dochody, maksymalny limit odnoszący się do relacji obciążeń z tytułu obsługi zadłużenia do dochodów klienta detalicznego powinien być ustalony z zachowaniem dodatkowego odpowiedniego buforu bezpieczeństwa, ustalonego przy uwzględnieniu zmienności

kursów walut. Bufor ten powinien być zastosowany poprzez wzrost przyjmowanych obciążeń z tytułu spłaty posiadanych i wnioskowanych ekspozycji kredytowych wyrażonych w walucie innej niż waluta dochodów klienta detalicznego o minimum 20%.

9.3. Dokumentacja banku w zakresie wskaźnika DtI powinna zawierać co najmniej:

a) szczegółowy opis założeń przyjętych do ustalenia poziomu wskaźnika,

b) analizę uzasadniającą przyjętą przez bank wysokość wskaźnika,

c) analizy poziomu ryzyka kredytowego w zależności od zmienności tego wskaźnika,

d) wyniki testowania historycznego wpływu ustalonej przez bank wysokości wskaźnika na poziom ryzyka poszczególnych portfeli kredytowych banku.

Rekomendacja 10

W ramach procesu oceny zdolności kredytowej klienta detalicznego konieczne jest każdorazowe korzystanie przez banki z zewnętrznych baz danych, w tym w szczególności międzybankowych baz danych budowanych przez instytucje, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.). Banki powinny, gdy to jest uzasadnione, korzystać z danych dostępnych w bazach danych gospodarczych.

10.1. Banki powinny korzystać z międzybankowych baz danych w celu potwierdzenia wielkości wydatków klientów detalicznych na spłatę posiadanych zobowiązań oraz w celu analizy historii kredytowej klienta.

10.2. Korzystając z zewnętrznych, w tym międzybankowych baz danych lub baz danych gospodarczych, bank powinien ocenić ich wiarygodność. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości w tym zakresie bank powinien dążyć do potwierdzenia otrzymanych danych z danymi z innych źródeł.

10.3. Banki powinny aktywnie uczestniczyć w zasilaniu międzybankowych baz danych przekazując kompletne i aktualne informacje na temat wszystkich zobowiązań kredytowych klientów.

10.4. Banki mogą, a banki istotnie zaangażowane powinny gromadzić informacje o współpracy banków z klientami w zakresie przydatnym do zarządzania ryzykiem kredytowym i operacyjnym, w szczególności historii kredytowej. Informacje te powinny wspomagać proces oceny i monitorowania zdolności kredytowej, m.in. poprzez rozwój i wykorzystanie modeli.

10.5. Banki, które gromadzą informacje o współpracy banków z klientami, powinny posiadać procedury w formie pisemnej określające sposób gromadzenia i przetwarzania tych informacji, sposób kontroli kompletności i rzetelności tych informacji, weryfikacji ich wiarygodności oraz wskazujące osoby odpowiedzialne za wykonywanie poszczególnych czynności.

III. Narzędzia wspierające proces zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 11

Bank powinien posiadać wewnętrzne systemy informacyjne, bazy danych oraz narzędzia analityczne wspierające pomiar poziomu ryzyka związanego z detalicznymi ekspozycjami kredytowymi.

11.1. Podstawowym celem zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych jest utrzymanie poziomu ryzyka związanego z tym portfelem w ramach i w zakresie przewidzianym w polityce przyjętej przez bank.

11.2. Posiadane przez bank systemy oraz bazy danych powinny umożliwiać uzyskiwanie niezbędnych informacji dotyczących konstrukcji portfela detalicznych ekspozycji kredytowych w różnych przekrojach, jego jakości i zmian w nim zachodzących.

11.3. Bank powinien posiadać opracowane przez siebie techniki służące do mierzenia ryzyka zawartego w poszczególnych detalicznych ekspozycjach kredytowych oraz w całym portfelu tych ekspozycji. Pomiar ryzyka powinien brać pod uwagę w szczególności:

a) specyfikę produktową ekspozycji kredytowych,

b) poziom ryzyka klienta,

c) wielkość łącznej ekspozycji banku wobec klienta detalicznego,

d) wyodrębnianie grup ekspozycji z zastosowaniem kryterium opóźnienia w spłacie (w szczególności bank powinien zwrócić uwagę na specyfikę ekspozycji odnawialnych),

e) stosowane zabezpieczenia,

f) informacje o zachowaniu kredytobiorców (np. historia spłat, zmiany w poziomie zadłużenia),

g) potencjalną wielkość straty kredytowej wynikającą z niedotrzymania warunków umowy.

Analiza danych określających poziom ryzyka powinna być dokonywana na bieżąco. Techniki pomiaru powinny być dostosowane do poziomu złożoności i wielkości ryzyka zawartego w portfelu oraz możliwości technicznych banku.

Rekomendacja 12

Bank powinien określić zakres stosowania, sposób wykorzystania oraz interpretowania wyników uzyskanych przy pomocy modeli. W celu zapewnienia wiarygodnych, skutecznych modeli, bank regularnie weryfikuje ich wykorzystanie i skuteczność.

12.1. Bank stosujący modele, powinien objąć je procesem zarządzania modelami, w ramach którego, w szczególności, bank powinien określić zasady tworzenia, zatwierdzania, wdrażania, monitoringu/ walidacji, wprowadzania zmian do modeli oraz ich wykorzystywania, wraz z przypisaniem odpowiedzialności na wymienionych etapach.

12.2. Bank może, a bank istotnie zaangażowany powinien wspierać ocenę zdolności kredytowej modelami scoringowymi.

12.3. Bank stosujący modele, opracowuje dokumentację stosowanych modeli. Dokumentacja modeli powinna zawierać założenia przyjęte do ich budowy, algorytmy przetwarzania danych i otrzymywania wyników, zakres ich stosowania oraz sposób interpretacji otrzymanych wyników.

12.4. Bank istotnie zaangażowany, który buduje modele we własnym zakresie, powinien posiadać zatwierdzoną, zgodnie z obowiązującymi w banku zasadami wdrażania przepisów wewnętrznych, metodologię budowy tych modeli.

12.5. Bank stosujący modele, powinien przeprowadzać regularną weryfikację ich wykorzystania i skuteczności w ramach monitoringu lub walidacji. Celem tej weryfikacji jest ocena adekwatności działania modeli w stosunku do zmian zachodzących w badanej populacji, objętej pomiarem ryzyka, w szczególności poprzez analizę ich zdolności do klasyfikowania klientów według poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania.

12.6. Zarówno proces monitoringu, jak i walidacji (o ile proces ten jest prowadzony przez bank) powinien ograniczać ryzyko operacyjne nieprawidłowego działania modeli i procesów oraz nieprawidłowego wykorzystania modeli przez pracowników.

12.7. Zatwierdzone zgodnie z obowiązującymi w banku zasadami wdrażania regulacji wewnętrznych procedury dotyczące monitoringu lub walidacji powinny wskazywać sposób przeprowadzania monitoringu lub walidacji, w tym ich częstotliwość. Zarówno monitoring, jak i walidacja powinny opierać się, w szczególności, na:

a) raportach predyktywności modelu – wykorzystywanych do śledzenia zdolności modelu do generowania prognoz będących celem jego działania, np. klasyfikowania klientów według poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania,

b) raportach stabilności modelu - wykorzystywanych do śledzenia zmiany struktury nowych klientów w porównaniu z danymi wykorzystanymi do budowy modelu.

12.8. W przypadku negatywnego wyniku monitoringu lub walidacji modelu, bank powinien podjąć decyzję o ewentualnym jego dostosowaniu, zmianie lub też o budowie nowego modelu.

12.9. Sposób budowy modelu, jak również wstępne (testowe) wyniki uzyskane przy jego użyciu powinny podlegać ocenie eksperckiej przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i doświadczenie (np. związane z oceną ryzyka niewykonania zobowiązania) przed jego produkcyjnym wdrożeniem.

12.10. Bank istotnie zaangażowany powinien, co najmniej z roczną częstotliwością, przeprowadzać weryfikację, o której mowa w Rekomendacji 12.5.

12.11. Bank, który stosuje modele, lecz nie buduje ich we własnym zakresie, powinien posiadać odpowiednią dokumentację stosowanych modeli oraz raporty z monitoringu lub walidacji.

IV. Przeciwdziałanie / ograniczanie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 13

Bank powinien posiadać, zatwierdzone przez zarząd wewnętrzne limity ograniczające ryzyko kredytowe odnoszące się do całego portfela, oraz poszczególnych rodzajów detalicznych ekspozycji kredytowych. Limity te powinny odzwierciedlać skalę działalności banku, zróżnicowanie ekspozycji kredytowych i przyjętych zabezpieczeń oraz poziom apetytu na ryzyko.

13.1. Wprowadzone procedury powinny zapewniać odpowiednią dywersyfikację portfela i zgodność z ogólną strategią banku. Dlatego istotnym elementem procesu zarządzania ryzykiem związanym z detalicznymi ekspozycjami kredytowymi jest ustalenie przez bank limitów zaangażowania banku ograniczających nadmierną ekspozycję na ryzyko. Limity te powinny być zgodne z wymogami Komisji Nadzoru Finansowego w zakresie zasad funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem w bankach. Limity te powinny ponadto odzwierciedlać wielkość apetytu na ryzyko.

13.2. Bank powinien posiadać co najmniej limity ograniczające ryzyko portfela detalicznych ekspozycji kredytowych oraz portfeli poszczególnych rodzajów ekspozycji. Limity powinny odzwierciedlać zróżnicowanie ekspozycji kredytowych i zabezpieczeń.

13.3. Aby ustalone limity spełniały swoje funkcje, banki powinny przed ich wprowadzeniem przeprowadzić efektywny pomiar potencjalnego poziomu ekspozycji na ryzyko. Limity, ustalane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami, powinny gwarantować odpowiednią dywersyfikację portfela detalicznych ekspozycji kredytowych.

13.4. Każdy produkt powinien mieć określony maksymalny poziom pojedynczej ekspozycji z uwzględnieniem segmentacji klientów.

13.5. Przy ustalaniu wielkości limitów, banki istotnie zaangażowane, powinny uwzględniać testy warunków skrajnych badające wrażliwość dłużników i banku na zmiany otoczenia gospodarczego. W szczególności banki powinny uwzględniać:

a) cykle koniunkturalne,

b) zmiany w poziomie dochodów gospodarstw domowych,

c) zmiany w poziomie bezrobocia,

d) zmiany płynności rynków finansowych,

e) wahania stóp procentowych,

f) zmiany kursów walutowych.

Testy te powinny być przeprowadzane przynajmniej raz w roku. Częstsze dokonywanie testów zalecane jest w razie zaistnienia istotnych zmian warunków rynkowych.

13.6. Banki istotnie zaangażowane powinny określić poziom apetytu na ryzyko także poprzez określenie dodatkowych limitów portfela i podportfeli detalicznych ekspozycji kredytowych. W szczególności przyjęte limity powinny odnosić się do:

a) średniego prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania przez kredytobiorców,

b) poziomu ekspozycji przeterminowanych, w tym tzw. wczesnych opóźnień (0-30 dni, kredyty dla których zaległości powstały w pierwszych 3 miesiącach spłaty).

13.7. Informacja o przekroczeniu limitów każdorazowo powinna być przedstawiona zarządowi banku.

13.8. Wysoki poziom wykorzystania przyjętych limitów powinien być przesłanką do weryfikacji polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych w celu przeciwdziałania ich przekroczeniu.

Rekomendacja 14

Bank przeprowadza testy warunków skrajnych badające wpływ czynników z otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego banku na ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych.

14.1. Bank powinien posiadać sporządzone w formie pisemnej i zatwierdzone przez radę nadzorczą banku zasady przeprowadzania testów warunków skrajnych.

14.2. Testy warunków skrajnych w odniesieniu do detalicznych ekspozycji kredytowych obejmują co najmniej:

a) wpływ zmian stóp procentowych i kursów walut na adekwatność przyjętego przez bank maksymalnego poziomu relacji wydatków do dochodów klienta,

b) wpływ zmian stóp procentowych na ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych oprocentowanych według zmiennej stopy procentowej,

c) wpływ zmian kursów walut na ryzyko walutowych ekspozycji kredytowych.

14.3. Bank zaangażowany w detaliczne ekspozycje kredytowe oprocentowane według zmiennej stopy procentowej powinien co najmniej raz w roku przeprowadzać testy warunków skrajnych badające wpływ istotnych zmian stóp procentowych na ryzyko tych ekspozycji. Jako minimalny wymóg rekomenduje się przeprowadzanie testów warunków skrajnych przy założeniu wzrostu stóp procentowych o 200 punktów bazowych.

14.4. Dla wszystkich walutowych ekspozycji kredytowych (na poziomie portfela), w przypadku których umowy zawarte zostały po wejściu w życie niniejszej rekomendacji, bank zobowiązany jest przeprowadzać, co najmniej z częstotliwością półroczną, testy warunków skrajnych badające wpływ istotnych zmian kursów walut na ryzyko tych ekspozycji. Jako minimalny wymóg rekomenduje się przeprowadzanie testów przy założeniu deprecjacji złotego, w stosunku do poszczególnych walut obcych o większą z dwóch wartości:

a) 30%,

b) maksymalna roczna zmiana kursu z ostatnich 5 lat.

14.5. Wnioski z wymienionych powyżej testów warunków skrajnych powinny być regularnie raportowane przez zarząd radzie nadzorczej banku.

Rekomendacja 15

Jednym ze sposobów ograniczania ryzyka z tytułu detalicznych ekspozycji kredytowych jest przyjmowanie przez bank zabezpieczenia. Banki powinny w procedurach wewnętrznych określać maksymalną wartość ekspozycji, dla której nie jest wymagane stosowanie zabezpieczenia. Limit ten powinien być zatwierdzony przez zarząd banku z uwzględnieniem poziomu apetytu na ryzyko.

15.1. Bank przyjmując zabezpieczenie powinien dokonać weryfikacji podstawowych kryteriów decydujących o jego skuteczności: płynności zabezpieczenia, wartości oraz dostępu i możliwości kontroli w całym okresie trwania zaangażowania z tytułu detalicznej ekspozycji kredytowej.

15.2. Bank analizując ryzyko związane z danym zabezpieczeniem powinien m.in. uwzględniać:

a) rodzaj zabezpieczenia i sposób egzekucji z zabezpieczenia,

b) kolejność zaspokajania się z zabezpieczenia,

c) wpływ zużycia, w tym technologicznego zużycia przedmiotu zabezpieczenia na jego wartość,

d) koszty utrzymania zabezpieczenia i egzekucji z zabezpieczenia.

15.3. Bank powinien oceniać skuteczność procesu monitorowania wartości zabezpieczeń posiadanych ekspozycji kredytowych, poprzez porównanie wartości z monitorowania wartości zabezpieczeń z wysokością środków odzyskiwanych w drodze egzekucji z zabezpieczenia. W tym celu bank powinien wprowadzić wewnętrzną procedurę określającą zakres, metody i częstotliwość oceny skuteczności monitorowania oraz tryb postępowania w przypadku stwierdzenia istotnych rozbieżności. W sytuacji, gdy w banku stwierdzono występowanie częstych przypadków istotnych rozbieżności pomiędzy wynikiem monitorowania wartości a wysokością środków odzyskiwanych w drodze egzekucji z zabezpieczenia, zarząd banku powinien zmodyfikować przyjęte podejście w zakresie monitorowania wartości zabezpieczenia.

V. Monitorowanie i raportowanie w zakresie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych

Rekomendacja 16

Bank powinien posiadać systemy monitorowania detalicznych ekspozycji kredytowych, ze szczególnym uwzględnieniem procedur zapewniających spełnienie wymogów regulacji, zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych. Zapewnienie stałej, bieżącej kontroli detalicznych ekspozycji kredytowych powinno umożliwić pozyskiwanie w szybki sposób informacji zarządczej i szybką reakcję banku na zaistniałe zagrożenia.

16.1. Procedury i regulaminy wewnętrzne powinny zapewniać:

a) jakość i skuteczność wszystkich operacji administrowania detalicznymi ekspozycjami kredytowymi,

b) dokładność oraz terminowość okresowego raportowania do zarządu,

c) podział obowiązków,

d) zgodność procedur i regulaminów zatwierdzanych przez zarząd banku z regulacjami zewnętrznymi,

e) testy warunków skrajnych dla portfela detalicznych ekspozycji kredytowych.

16.2. Celem monitorowania portfela detalicznych ekspozycji kredytowych jest:

a) zapewnienie zgodności rozwoju portfela ze strategią banku,

b) pomiar i ocena poziomu ryzyka w relacji do założonego apetytu na ryzyko,

c) identyfikacja ekspozycji dotkniętych utratą wartości (zagrożonych) dla tworzenia odpisów (rezerw) na pokrycie strat,

d) ocena adekwatności poziomu odpisów (rezerw),

e) identyfikacja słabych stron w zakresie procesu zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych w celu podjęcia działań naprawczych.

16.3. Zaleca się stosowanie metod statystycznych do oceny ryzyka portfeli detalicznych ekspozycji kredytowych oraz przeprowadzanie nie rzadziej niż raz w roku testów warunków skrajnych dla tych portfeli w przypadku:

a) banków istotnie zaangażowanych oraz

b) banków które w ramach uproszczonych zasad oceny zdolności kredytowej klientów detalicznych wykorzystują modele scoringowe.

16.4. Monitorowanie portfela detalicznych ekspozycji kredytowych w oparciu o metody statystyczne powinno uwzględniać różnice wynikające z cech poszczególnych produktów kredytowych, ich docelowych grup klientów, przyjętych zasad akceptacji, sposobu dystrybucji, profilu ryzyka, stosowanych zabezpieczeń. Monitoring w takim przypadku powinien być prowadzony na poziomie podportfeli o istotnym zróżnicowaniu cech produktu, klienta lub profilu ryzyka.

16.5. Testy warunków skrajnych dla portfela detalicznych ekspozycji kredytowych, o których mowa w rekomendacji 16.3 powinny opierać się na analizie poniższych wskaźników, których zmiana mogłaby w istotny sposób wpłynąć na zdolność klientów detalicznych do spłaty zobowiązania kredytowego, tj.:

a) zmiennych stóp procentowych,

b) kursów walutowych,

c) poziomu bezrobocia.

Rekomenduje się, aby scenariusze bazowe oraz scenariusze szokowe w opracowywanych przez banki testach warunków skrajnych były konstruowane z uwzględnieniem danych makroekonomicznych zawartych w cyklicznych raportach Narodowego Banku Polskiego, odpowiednio o inflacji oraz o stabilności systemu finansowego. Scenariusze szokowe wskazane w tych źródłach powinny być wykorzystane jako poziomy wyjściowe. Bank przesyła wyniki tych testów do Komisji Nadzoru Finansowego, przy czym w przypadku zastosowania ostrzejszych parametrów wynikających z ekspozycji banku na ryzyko, bank przesyła także przyjęte założenia scenariuszy.

16.6. Banki powinny dokonywać miesięcznych przeglądów spłat wszystkich posiadanych ekspozycji kredytowych wobec klientów detalicznych.

16.7. W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych o „balonowych" harmonogramach spłat (np. gdy określona część kapitału lub odsetek spłacana jest jednorazowo na koniec okresu kredytowania), dla których wartość bilansowa przekracza trzykrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, za wyjątkiem ekspozycji kredytowych finansujących zakup pojazdów silnikowych, o których mowa w Rekomendacji 1.14 – 1.16, banki powinny w całym okresie obowiązywania umowy, co najmniej z roczną częstotliwością, oceniać zdolność kredytową klienta.

16.8. Banki powinny posiadać sporządzone w formie pisemnej procedury pozwalające na podjęcie działań na wypadek istotnego obniżenia się zdolności kredytowej klientów detalicznych, o których mowa w rekomendacji 16.7, skutkującego zagrożeniem prawidłowej obsługi ich zobowiązań.

16.9. System monitorowania detalicznych ekspozycji kredytowych powinien umożliwiać generowanie informacji i raportów pozwalających zarządowi banku prawidłowo wypełniać swoje obowiązki związane z zarządzaniem bankiem. Jakość, szczegółowość oraz terminowość gromadzonych i prezentowanych wyników analiz powinna umożliwiać określenie przez zarząd banku, czy i w jakim stopniu realizowana jest polityka banku w zakresie tych ekspozycji.

Rekomendacja 17

Bank powinien zapewnić skuteczny system raportowania realizacji polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych oraz poziomu ryzyka z tytułu tych ekspozycji, dostarczający informacji umożliwiających podjęcie działań zapewniających utrzymanie przyjętego poziomu apetytu na ryzyko.

17.1. Podstawowym zadaniem systemu raportowania jest przedstawienie niezbędnej informacji pozwalającej na ocenę ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych i podejmowanie decyzji przez zarząd banku.

17.2. Proces raportowania służy określeniu skuteczności zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych, identyfikacji źródeł i czynników ryzyka, pomiaru kosztów ryzyka, ograniczaniu poziomu ryzyka oraz umożliwieniu podjęcia odpowiednich działań naprawczych i profilaktycznych.

17.3. Bank określa w polityce zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych zakres i częstotliwość raportowania, odbiorców raportów oraz komórki odpowiedzialne za ich sporządzanie.

17.4. Bank określając zakres i częstotliwość raportowania uwzględnia stopień zaangażowania banku w detaliczne ekspozycje kredytowe, rodzaj produktów, poziom apetytu na ryzyko, profil ryzyka oraz zmiany w otoczeniu banku, przy czym raporty te powinny być przekazywane zarządowi banku z częstotliwością co najmniej kwartalną.

17.5. Zakres raportowania powinien w szczególności obejmować:

a) jakość detalicznych ekspozycji kredytowych (np. wielkość opóźnień oraz poziom migracji między klasami opóźnień, w tym według grup klientów, czasu udzielenia zaangażowania (*ang.: vintage*)),

b) poziom i adekwatność odpisów (rezerw),

c) wykorzystanie i przestrzeganie przyjętych limitów,

d) kwoty nieodzyskane (straty kredytowe).

e) analiza odsetka wniosków zaakceptowanych, odrzuconych, przełamanych, z podziałem na segmenty klientów, powody odrzucenia, sposoby dystrybucji, cechy produktu itp.

f) wyniki działania i skuteczność modeli,

g) wyniki procesu monitorowania ekspozycji i dochodzenia roszczeń,

h) wartości odzysku z zabezpieczeń.

17.6. W sytuacji istotnych zmian w otoczeniu banku oraz w samym banku, wpływających na przebieg procesu kredytowego lub profil ryzyka ponoszonego przez bank, częstotliwość raportowania powinna ulec zwiększeniu, a jego zakres stosownym modyfikacjom.

VI. Kontrola wewnętrzna

Rekomendacja 18

Bank powinien posiadać efektywny system kontroli wewnętrznej obejmujący działalność banku w zakresie detalicznych ekspozycji kredytowych.

18.1. Regulacje wewnętrzne określające zasady kontroli oraz mechanizmy kontrolne powinny być sporządzone w formie pisemnej i przyjęte przez zarząd banku. Wprowadzając lub zmieniając regulacje dotyczące zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych bank powinien uwzględnić:

a) jakość i skuteczność wszystkich operacji związanych z procesem oceny zdolności kredytowej,
b) jakość i skuteczność zarządzania ryzykiem portfela detalicznych ekspozycji kredytowych,
c) dokładność oraz terminowość okresowego raportowania do zarządu,
d) podział obowiązków w procesie kredytowym,
e) zgodność procedur i regulaminów z zewnętrznymi regulacjami.

18.2. Bank powinien zidentyfikować podstawowe obszary podlegające systemowi kontroli wewnętrznej. Wśród najistotniejszych należy wskazać:

a) przestrzeganie polityki zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych,
b) skuteczność limitów ograniczających ryzyko detalicznych ekspozycji kredytowych,
c) wymogi dokumentowe w zakresie badania zdolności kredytowej,
d) korzystanie z wewnętrznych i zewnętrznych źródeł informacji, np. baz danych,
e) minimalne wymogi w zakresie przyjętych formuł oceny zdolności kredytowej, dochodów i wydatków klientów detalicznych oraz przyjętych w tym zakresie limitów,
f) skuteczność systemu uprawnień do akceptacji ryzyka,
g) skuteczność ograniczania strat poprzez zabezpieczanie detalicznych ekspozycji kredytowych,
h) jakość administracji ekspozycjami kredytowymi,
i) skuteczność procesów monitorowania ekspozycji kredytowych i dochodzenia roszczeń,
j) przeprowadzanie testów warunków skrajnych,
k) modele.

18.3. Czynności wykonywane w ramach systemu kontroli wewnętrznej w obszarze działalności banku w zakresie detalicznych ekspozycji kredytowych powinny być dokonywane regularnie, w zależności od zidentyfikowanego profilu i poziomu ryzyka.

18.4. System kontroli wewnętrznej powinien również zapewnić, aby informacja o wyjątkach od przyjętych zasad, obowiązujących procedur, regulacji i limitów lub ich naruszeniu była w odpowiednim czasie przekazywana zarządowi banku.

VII. Relacje z klientami

Rekomendacja 19

Bank powinien posiadać sporządzone w formie pisemnej procedury wewnętrzne określające sposób i zakres informowania każdego klienta ubiegającego się o kredyt detaliczny zgodnie z wymogami ustawy o kredycie konsumenckim. W przypadku klienta ubiegającego się o kredyt lub pożyczkę wyrażoną w walucie lub indeksowaną do waluty innej niż ta, w jakiej osiąga dochód, bank powinien dodatkowo, w przejrzystej formie, informować klienta o związanym z tą ekspozycją ryzyku i jego konsekwencjach oraz wpływie spreadu walutowego na wielkość udostępnionego kredytu i poziom obciążenia jego spłatą.

19.1. Rekomenduje się, aby bank w pierwszej kolejności oferował klientowi kredyty, pożyczki lub inne produkty w złotych lub w walucie w jakiej uzyskuje dochód. Bank nie powinien rekomendować lub promować oferty kredytu, pożyczki lub innego produktu w walucie obcej lub indeksowanego do waluty obcej, z wyjątkiem sytuacji, w której klient uzyskuje dochód w walucie w jakiej oferowany jest kredyt. W przypadku wyboru przez klienta kredytu w innej walucie niż waluta w jakiej osiągany jest dochód, po przedstawieniu propozycji warunków bank powinien uzyskać od klienta pisemne oświadczenie, potwierdzające, że w pierwszej kolejności zapoznał się z ofertą kredytu w walucie jakiej klient uzyskuje dochód lub kredytu w złotych. Jeśli bank nie oferuje kredytów w walucie dochodu klienta, dokonał on wyboru oferty w walucie obcej lub indeksowanej do waluty innej niż ta w której uzyskuje dochód, mając pełną świadomość ryzyka walutowego związanego z kredytami, pożyczkami i produktami zaciąganymi w walucie obcej lub indeksowanymi do waluty innej niż ta w której uzyskuje dochód, wpływu spreadu walutowego na wielkość udostępnionego kredytu i poziom obciążenia jego spłatą.

19.2. W celu zapewnienia porównywalności stosowanej przez banki polityki dotyczącej wyznaczania spreadów walutowych bank powinien zapewnić możliwość nieodpłatnego dostępu klientów do informacji o kursach walutowych stosowanych przez bank, w szczególności w postaci zestawienia informacji w zakresie:

a) stosowanych przez bank kursów kupna i sprzedaży waluty obcej,

b) odrębnego zestawienia stosowanych przez bank spreadów walutowych.

19.3. Rekomenduje się, aby bank przedstawiając klientowi ofertę kredytu, pożyczki lub innego produktu, w walucie obcej lub indeksowanego do waluty obcej innej niż ta w jakiej osiąga on dochód wyliczał kwotę i koszty kredytu według aktualnych kursów walut stosowanych przez bank oraz informował klienta o kosztach obsługi ekspozycji kredytowej w wypadku niekorzystnej dla klienta zmiany kursu walutowego i spreadu walutowego. Informacje takie mogą być przekazane na przykład w postaci symulacji wysokości rat kredytu. Informacje przekazywane klientowi powinny w szczególności zawierać koszty obsługi ekspozycji kredytowej przy:

a) aktualnym poziomie kursu waluty w jakiej osiąga on dochód do waluty ekspozycji kredytowej, bez zmian poziomu stóp procentowych,

b) założeniu, że stopa procentowa dla waluty ekspozycji kredytowej jest równa stopie procentowej dla złotego, a kapitał ekspozycji kredytowej jest większy o 20%,

c) deprecjacji waluty w jakiej klient osiąga dochód do waluty ekspozycji kredytowej w skali odpowiadającej różnicy między maksymalnym i minimalnym kursem waluty dochodu do waluty ekspozycji kredytowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy, bez zmian poziomu stóp procentowych,

d) zmianie spreadu walutowego w skali odpowiadającej różnicy między maksymalnym i minimalnym spreadem walutowym w ciągu ostatnich 12 miesięcy, bez zmian poziomu stóp procentowych i zmiany kursów walutowych.

19.4. W każdej umowie, która dotyczy walutowych ekspozycji kredytowych w przypadku ekspozycji kredytowych indeksowanych do waluty obcej powinny znaleźć się co najmniej postanowienia dotyczące:

a) wartości ekspozycji kredytowej w walucie obcej (dopuszcza się poinformowanie klienta o wysokości ekspozycji kredytowej i wysokości rat kapitałowo-odsetkowych w walucie obcej odrębnie po wypłacie kredytu),

b) wysokości rat kapitałowych i rat odsetkowych w walucie obcej,

c) sposobów i terminów ustalania kursu walutowego, na podstawie którego, w szczególności, wyliczana jest kwota uruchamianego kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty i spłaty kredytu,

d) informacji, że zmiana kursu walutowego będzie miała wpływ na wartość ekspozycji kredytowej oraz wysokość rat kapitałowo-odsetkowych,

e) informacji, że zmiana spreadu walutowego będzie miała wpływ na wyrażoną w złotych wysokość uruchamianego kredytu oraz rat kapitałowo-odsetkowych,

f) warunków i konsekwencji zmiany waluty ekspozycji kredytowej.

19.5. Bank oferując produkty objęte postanowieniami niniejszej Rekomendacji powinien zapewnić:

a) rzetelność rozpowszechnianych informacji reklamowych dotyczących oferowanych produktów,

b) rzetelność i kompletność informacji przekazywanych klientom na etapie przedkontraktowym, w tym w szczególności informacji o wszystkich czynnikach ryzyka związanych z danym produktem,

c) jednoznaczność i przejrzystość postanowień zawartych we wzorcach umowy, regulaminach, taryfach opłat i prowizji oraz treści zamieszczanych w innych dokumentach, a mających znaczenie dla podjęcia przez klienta decyzji o zaciągnięciu zobowiązania kredytowego,

d) doręczenie klientom wszelkich dokumentów niezbędnych do podjęcia decyzji przed zawarciem umowy.

19.6. Rekomenduje się aby, w przypadku klienta ubiegającego się o detaliczną ekspozycję kredytową bank uzyskał od niego pisemne oświadczenie potwierdzające, że:

a) klient otrzymał od banku informacje niezbędne do podjęcia decyzji w zakresie zaciąganego zobowiązania kredytowego,

b) klient uzyskał od banku wyjaśnienia do zgłaszanych wątpliwości,

c) klient ma świadomość ryzyka związanego z zaciąganym zobowiązaniem kredytowym.

SPIS TREŚCI

Wstęp		Str. 2
Słowniczek pojęć		Str. 6
Spis rekomendacji		Str. 8
I.	Zarząd i rada nadzorcza	Str. 12
II.	Identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych	Str. 18
III.	Narzędzia wspierające proces zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych	Str. 23
IV.	Przeciwdziałanie / ograniczanie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych	Str. 25
V.	Monitorowanie i raportowanie w zakresie ryzyka detalicznych ekspozycji kredytowych	Str. 28
VI.	Kontrola wewnętrzna	Str. 31
VII.	Relacje z klientami	Str. 33

Opracowano:
w Departamencie Regulacji Bankowych, Instytucji Płatniczych i Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych
UKNF